

מבט אווירי על החפירות בפארק תמר

טאלסא לאלס

עץ שיוף - אחד מהעצים העתיקים ביותר בישראל

פרטי התקשרות

פארק תמר המקראית מונחה על ידי Blossoming Rose Israel (BRI), עמותה ישראלית שמספרה 9951-040-58 (ע"ר).
 BRI מחזיק בהסכם חכירה ל-24 שנה, שהנפיקה המועצה האזורית הערבה התיכונה לשם "תחזוקתו, טיפוחו ופיתוחו של פארק ציבורי זה".
 את הפארק מנהלים Blossoming Rose (ארה"ב), ארגון אחות שלא למטרות רווח, וחבר הנאמנים שלו, באמצעות אספקת המשאבים האנושיים והכספיים. תמיכה כספית - מקורה אך ורק בתרומות ובמתנות של אנשים המעוניינים בשימור ובמורשת ובשבעת האתרים ההיסטוריים בפארק תמר המקראית.

פרטי התקשרות:
ארה"ב: נשיא: ד"ר דוויין קוקסון (Dr. DeWayne Coxon)
טלפון במשרד: 7673-317-800, פקס: 8280-696-616
ישראל: משרד מנהל הגן
טלפון: 052-426-0266

כתובת בארה"ב:
 Indian Lakes Rd., P.O. Box X, Cedar Springs, MI 49319 4707
אתר אינטרנט: www.blossomingrose.org
דוא"ל: Info@blossomingrose.org
פייסבוק: www.Facebook.com/Groups/blossomingrose
פייסבוק: www.Facebook.com/BlossomingR

פארק תמר המקראית נותני החסות לשבע התקופות באתר

התקופה הערבית/צלבנית/עות'מאנית 638-1918 לסה"נ נותן חסות: ד"ר קת'רין ביירי ריאן סגיניו, מישגן, ארה"ב ד"ר דוויין ולקסי קוקסון סייידר ספרינגז, מישגן, ארה"ב	תקופת אברהם 2000-1350 לפנה"ס נותן חסות: כריס ואן ברנס, אורסה, מיזורי, ארה"ב תקופת משה 1350-1000 לפנה"ס בחסותם של: לירוי וליאונה בנסון רוקפורד, מישגן, ארה"ב התקופה הישראלית הקדומה 1000-586 לפנה"ס בחסותם של: גרגורי וקתלין ביקס אסקנבה, מישגן, ארה"ב התקופה הבבלית עד הרומית 586 לפנה"ס - 638 לסה"נ בחסותם של: ג'ק ולואיז שולטוס גראבן, מישגן, ארה"ב

התקופה הבריטית
 1918-1948 לסה"נ
 בחסותם של:
 ג'ק וקת'רין קרוון
 מורלי, מישגן, ארה"ב

התקופה הישראלית שלאחר קום המדינה
 1948 עד היום
 בחסותם של:
 דונאלד ומקסין סמית'
 קובינה, קליפורניה, ארה"ב

* הערה: חלק מהתאריכים הינם בגדר הערכה.

ברוכים הבאים לפארק תמר המקראית

ברוכים הבאים לפארק תמר המקראית! בשמם של רשות העתיקות, המועצה האזורית הערבה התיכונה וידידים רבים שעשו במלאכה, אנו מזמינים אתכם למסע קצר בזמן לנווה מדבר המכונה "הלוּם הערבה". אין ספק כי זהו המקום העתיק ביותר והייחודי ביותר בדרומה של ישראל, מבצר נישא בעל חשיבות רבה לסחר העולמי, המהווה עדיין מופת למורשת העברית.

דרכה של תמר משתרעת על פני 4,000 שנה, מאברהם, דרך משה, המלכים דוד ושלמה, ועל פני מאות שנים רבות של כיבושים זרים, עד לזמנים סמוכים יותר, עם הולדתה מחדש של ישראל כאומה ריבונית. זהו אחד מהאתרים העתיקים היחידים בהם נשמרה נוכחות יהודית משך תקופה כה ממושכת של ההיסטוריה.

בשנת 1986 החל הארגון הפילנטרופי ללא כוונת רווח, Blossoming Rose, ממישיגן (ארה"ב) בחפירות, ושימש כחוכר הפארק וכאוצר שלו. אנשים ונשים מסורים אלה לא זו בלבד שתיאמו את עבודות השיקום הארכיאולוגיות ותוכניות חינוכיות נלוות, אלא אף סיפקו את הצוות המסייע לטיפוח ולשימור אתר חשוב זה.

החפירות שבוצעו בחסות Blossoming Rose ואחרים, בפיקוחה של רשות העתיקות, התנהלו במשך למעלה מ-25 שנה. האחרונה שבהן נערכה במאי 2013. אוצרות נדירים שלא יסולאו בפז נחשפו משכבות הכיבוש השונות והם מאוחסנים כעת לשם הצגתם במועד מאוחר יותר.

אנשים מכל תחומי העיסוק, ומחלקים שונים של העולם, תרמו מזמנם ומכישורונם בתמר. בתחומיו של הפארק ששטחו 55 אקרים מצויים מבני מגורים כפריים, ובהם קרוונים ממוזגים עם חמישים מיטות, וכן חדר אוכל, התל עצמה, סוכה וקיוסק מזמין. מתקנים אלה עומדים לרשותם של טיולים מאורגנים, כנסים וכן למגוון פעילויות אחרות.

הצטרפו גם אתם ליוזמה ראויה זו.

שלום!

שבע תקופות היסטוריות

"אילו רק יכלו הסלעים לדבר" הוא ביטוי שניתן לשמוע לעיתים קרובות בישראל. אבל הסלעים אכן מדברים בתמר, והם מספרים לנו על המקום ועל האנשים שחיו שם, אשר נזכרו ותועדו בכתבי המקרא באופן קלוש בלבד. הם מהווים תכורות חיה לדברים שהתרחשו כאשר נוודים נדרו לראשונה ברחבי האזור, ולאחריהם כנענים, פיניקים, עברים, ערבים ושבטים שמיים אחרים שהתיישבו באדמות אלה, והותירו אחריהם שכבות מובחנות של סחף ואבן המהוות את שבע תקופות ההיסטוריה הארכיאולוגית שאותן אנו רואים כיום. אנו מוצאים בנווה מדבר זה מפגש דרכים עתיקות בסמוך לקצהו של ים המלח בעין חצבה, הממוקם בבסיסו של עץ שיוף ענק שם הרוו מי המעיין הצוננים את צימאונם של עוברי אורח כאשר צורכי המסחר סיפקו תעסוקה לתושבים מקומיים ומיסים למלכים, נסיכים ושלטים. בין אם במתוכנן או באקראי, הייתה זו חניית בנינים נוחה עבור שיירות גמלים שהובילו חסורות לאורך הדרך הידועה כיום בשם "דרך הבשמים והתבלינים", וזוהי מטרותיה של תמר עולה עשרות רחוק, עד לעיר הנמל עזה ומעבר לה. אכל חשיבותה של תמר עולה עשרות מונים על כך. דמויות מרכזיות מספר התנ"ך היו הן חלק מהתמונה.

כיום, כמובן, חולפים כבישים חדשים בסמוך לדרכים הישנות, אבל פארק תמר המקראית מהווה מצבת-זיכרון לעבר ומקום מרגוע עבור מטיילים בני זמננו. זהו תל פעיל המתוכנן כמרכז הסברתי לסטודנטים ישראלים ולתיירים. שמנו לנו למטרה תמיד לעשות שימוש בתצוגות אינטראקטיביות על מנת להראות מי היה במקום, מה קרה בפועל, ומתי. תוכלו לראות את הבית הישראלי בן ארבעת החדרים שהינו העתיק ביותר שנמצא אי פעם, ומתוארך לימי התקופה הישראלית הקדומה. פתחים ענקיים בהם ניצבו פעם שערים מתקופת שלמה המלך, מרחצאות רומיים, אמות מים וחומות מבצר, וכן עדות לרעידות אדמה ולכיבושי צבאות זרים שהתרחשו לעיתים מזומנות מדי. עבודות שחזור חושפות מידע על אנשים שחיו בתמר במהלך שבע תקופות. ככל שהאתר עובר ניתוח, ונבנה מחדש לאישו, כך גם האמת הולכת ומתגלה. אנו מתחילים לראות כיצד נראו החיים באותם זמנים, מהזמנים בהם העברים המוקדמים הגיעו לראשונה ועד לישראלים בני זמננו, שחיים כעת בארץ ישראל.

בזמן שאתה עובר מאתר לאתר, חשוב על עצמך כמי שמשתייך למקום עתיק זה, ואז החלט לאיזו מתקופות ההיסטוריה אתה חש קשור במידה הרבה ביותר.

תקופת אברהם

לפני ארבעת אלפים שנה יתכן שפארק תמר המקראית היה כפר אמורי. הוא נזכר בתנ"ך כאחד המקומות שנכבשו בידי הצבאות הפולשים בדיוק כאשר סיים אברם את שהותו במצריים ושב לארץ כנען. לאחר כניסתו מחדש לארץ ועריכת ברית קדושה עם אלוהי הבריאה, קיבל אברם את שמו החדש, אברהם. לאחר מכן הוליד שני בנים, יצחק וישמעאל, ושניהם הולידו ילדים משל עצמם.

סיפורים על אברהם ובניו כוללים תיאור של מקומות מדבריים בערבות באר שבע ופארן הממוקמים מעט לצפונה ולדרומה של תמר. במשך פרק זמן מסוים חיו צאצאיהם יחד כידידים וכשכנים, ונטעו מטעי דקלים לצל, חלקו מזון וקשרי משפחה או גמעו מים ממעיין סמוך בעין חצבה.

סיפורים אלה וסיפורי בראשית אחרים מספקים את הבסיס לעיקרי האמונות המונותאיסטיות של היהדות, הנצרות והאסלאם.

תקופת משה

ארבעה מספרי התנ"ך מוקדשים לסיפור יציאת היהודים ממצרים, מסעם דרך ערבות סיני, ולאחר מכן כניסתם לארץ המובטחת. לפי האמור בספר במדבר, לפני כניסתם לכנען, חנו בפאתיה של "אבות", שמשמעותה תמר, או "עין דקל". עין חצבה סיפק את שפע של מים לצמיחת עצי הדקל, ונווה המדבר היה אחת מני תחנות רבות עבור השיירות, תחנה שבה יכלו הגמלים והנוהגים בגמלים לחדש את הספקת המים שלהם.

התורה מציינת שמשה קיבל "דברים מהשמים" לפיהם "וַנִּתְּנִי אֹתָהּ [את הארץ] לְכֶם מוֹרְשָׁה" (שמות, ו', ח'). הצהרה זו, וציוויים קודמים היו עבור התושבים החדשים לתורת הכוהנים, הנחיות המיידעות אותם כיצד לבנות את משכן ה' ואיך לחיות.

משה היה תמיד בחזית, הוביל את עמו והקים את המשכן החדש בכל תחנה. לבסוף, נכנסו הנוודים היגעים לארץ אדום, פנו מזרחה לעבר ים המלח, והנו בסמוך לעמאן של ימינו. שם מת משה, ויהושע נטל על עצמו את הנהגת ישראל, לפני חציית נהר הירדן והכניסה לארץ המובטחת. במהלך עשרת הדורות הבאים, לא היו להם מלכים, וחלף זאת היו המושלים מקבץ של ראשי שבטים אשר כונו שופטים.

התקופה הישראלית הקדומה

כתמיד, נותרה תמר מקור מים איתן, להנאת הכול, ובהם אדומים, מואבים וכן "צאצאיו של אברהם" שהיו ידועים לשכניהם כישראלים הקדומים, בעקבות שינוי שמו של יעקב לישראל מאות בשנים קודם לכן.

אולם בדרום היה זה שבט יהודה אשר הפך ל"יהודים" כלפי כולי עלמא, ולירושי הממלכה הזכורה ביותר מבין כל ממלכות ישראל, אשר לראשונה מלך עליה שאול, ולאחר מכן, לא אחר מדוד ושלמה. תחת הנהגתם, במסגרת גבולות האומה שאוחדה זה מקרוב, הפכה תמר להרבה יותר מנווה מדבר. כעת היא הייתה למוצב-חוץ, המבוצר למטרות הגנתיות, וממוקם בעמדה אסטרטגית, לא רק לפיקוח על שיירות הנוודות לערים מרוחקות ומהן, אלא לשם הגנה על מכרות נחושת בפניאן, בסמוך לאילת.

שרידים ארכיאולוגיים מאשרים כי "וַיֵּבֶן שְׁלֹמֹה... אֶת-תֶּמֶר (תְּדִמֹר) בְּמִדְבָּר, בְּאַרְץ... מִמְּשֻׁלְתּוֹ" (מלכים א', ט', פסוק י"ט) ושלוש מאות שנה לאחר מכן השמיד המלך יאשיהו את המזבח האיליני שבו השתמשו שם באותה עת. "הַגָּה הַמְּזֻבָּב נִקְרָע, וְנִשְׁפָּךְ הַדָּשָׁן אֶשֶׁר-עָלָיו" (מלכים א', י"ג, פסוק ג').

התקופה הבבלית עד הרומית

עם מות שלמה, נחלקה הממלכה המאוחדת לשני חצאים נפרדים, אשר לאף אחד מביניהם לא הייתה העוצמה להמשיך כאומה עצמאית וכובשת. האיבה זה כלפי זה כילתה את שניהם, ועל כן נפלו קורבן לכיבושים זרים. הראשונים להגיע היו המצרים, ולאחריהם האשורים, הבבלים, הפרסים והיוונים, שכל אחד מהם הטביע חותם כל-יימחה על הנוף ועל האנשים. המבצר של שלמה בתמר נחרס, לפחות בחלקו, כאשר פרעה ששונק הראשון (שישק בתנ"ך) בזז כמה ערים בדרום, והסיר מבית המקדש הראשון את כליו ואת הזהב. פרט לכך, הערבה כמעט שלא הושפעה מכיבושים זרים אלה עד שפומפיוס ולגינותיו צעדו לתוכה. לאחר מכן הפכה הארץ לחלק מהעולם היווני-רומי, והייתה נתונה להלניזציה שכבר נתנה את שורשיה במולדת היהודית עקב הגעתו של אלכסנדר.

בשונה מיוון, הייתה רומא טרודה תמיד בהשגת מיסים ובמסחר לתמיכה באימפריה המתרחבת. נוכח זאת, אבטחו חיילים רומאים את דרך התבלינים לאורך דרומה של ארץ ישראל, והחזירו עטרה ליושנה בתמר, כמתחם עירוני מבוצר משכבר בשנים. הם הגנו על השיירות ופיקחו באופן צמוד על הסחורה ועל הכסף.

כמרוצת השנים, כאשר האימפריה נחלשה ולוחמיה כבר לא היו רומאים כמוצאם, האמונה באיללים רבים התחלפה באמונה חדשה באל אחד, אשר צמחה משורשיה של היהדות הקדומה. הדבר קרה באיטיות, כמובן, אף תוך שרומאים שהמירו דתם שמרו על תמר ועל מכרות הנחושת הסמוכים מקום שבו העבירו נוצרים עבור הקיסר.

התקופה הערבית/צלבנית/עות'מאנית

שליטתה של רומא בסוריה-פלסטינה הופסקה בשנת 221 לסה"נ במהלך מה שכונה "המשבר האימפריאלי", תקופה בת חמישים שנה אשר במהלכה סבלו כולם מהשפעת הפלישות הזרות, ממלחמת אורחים, ממגפות, ומשפל כלכלי. האימפריה שרדה, וכך גם תמר. האתר נבחר כאחד מהמוסדות הצבאיים המרכזיים אשר ייבנו מחדש בידי הרומאים, גדול יותר וטוב יותר מאי פעם, הממוקם לצד הדרך שרבים נסעו בה, המובילה אל "השטח הכבוש" וממנו. אולם בשנת 363 לסה"נ נכחותם של הרומאים הסתיימה בפתאומיות כאשר העיר ומבניה המרשימים הושמדו ברעידת אדמה קשה. עם זאת, תמר, או עין חצבה, הייתה עדיין נווה מדבר שבו יכלו אנשים להתרענן לצד המים הצוננים, ולעיתים לשוחח או אף להמיר דתם לדת חדשה. לאחר ריבוי האיללים הקדמוני הגיעה האמונה באל אחד, בעקבותיה היהדות והנצרות ולאחריהן האסלאם. מחמד הופיע במאה השישית ונראה שראה בעצמו "משקם" של האמונה המונותאיסטית שהחל בה אדם, העבירה לנת, ושעברה באמצעות אברהם למשה, ולנביאים האחרים. הוא אימץ את ישו כאחד מהנביאים המוקדמים, אבל אנשיו המוסלמים של מחמד האמינו כי הוא "אחרון נביאי האלוהים", במידה רבה כפי שהנצרות חשבה על ישו כעל "בנו היחיד של אלוהים". הוא שאב את השראתו מהמלאך גבריאל, ולימד כי יש לכבד את "אנשי הספר" (נוצרים ויהודים) אך לא דווקא לנהוג בהם כשווים. לעומת זאת, לימד כי על עובדי אלילים יש לכפות להמיר דתם או למות.

השנים הבאות של השלטון המוסלמי לא הטיבו עם מרבית היהודים, הנוצרים, עובדי האלילים או עם השטחים שנכבשו זה מקרוב. עניינם של פולשי הג'יהאד להגן על הארץ או על המקומות ההיסטוריים היה מועט, למעט הר הבית ומקום קבורתם של הפטריארכים בחברון. משום כך, הפכה תמר למוצב חוץ מבודד המשרת חיילים ערבים, טורקים-עות'מאניים ובני שבטים בדואים בשעה שעברו בדרכים העתיקות בין מכה לירושלים.

התקופה הבריטית

נקודת המפנה בפלסטינה הייתה "המלחמה שתשים קץ לכל המלחמות", אך את יסודותיו של הקונפליקט הכלל עולמי הניחו עוד קודם לכן האימפריות הבריטית והעות'מאנית. הדבר נבע בחלקו מגילוי נפט ברחבי המזרח התיכון. בריטניה הייתה אומה נוצרית, וטורקיה מוסלמית, וליהודים לא הייתה עדיין כל מדינה שיכולים היו לכתונה שלהם. אולם העם הבריטי בתחילה אהד את ערגתם של היהודים למולדת, ועל כן תמכו בהצהרת בלפור מ-1917, ובמטרותיה הציוניות.

הטורקים נכנסו למלחמת העולם הראשונה כאשר חתמו על הסכם סודי שנקרא הברית העות'מאנית-גרמנית. הפיקוד העליון הבריטי חשש שהעות'מאנים עלולים לתקוף ולתפוס חזקה בשדות נפט במזרח התיכון, הם פתחו במערכות סיני-פלסטינה אשר סופו של דבר נחלו הצלחה כאשר נחתם הסכם שביתת הנשק ארבע שנים מאוחר יותר. כך נותרו בריטניה (וצרפת) ממונות על התוויית גבולותיהן של מדינות לאום חדשות כמו איראן, עיראק וערב הסעודית.

יתכן שהכיבוש הבריטי בארץ היה הקצר ביותר בהיסטוריה, אך במובנים רבים הייתה לו משמעות גדולה. לא היו בארץ שדות נפט, רק מספר גדל והולך של פליטים יהודים ועקורים ערבים שהתחרו על שליטה בישובים, בערים ובשטחים הנרחבים. עם זאת, לבריטים היה מנדט חשוב מאין כמותו ובעל גבולות מוגדרים מחבר הלאומים לגבי מה שעתידי להיות מדינת ישראל.

סופו של דבר, על אף כוונות טובות ופחות טובות, הן הבריטים והן הטורקים לא תרמו הרבה לשיקומה המידי של הארץ המובטחת. היו אלה תמיד מהגרים יהודים שעשו את הצעד העיקרי לקראת עצמאות במהלך תקופה אחרונה זו של שלטון זר, למעט, אולי, העובדה שכוחות של משלחת בריטית בנו בית כלא ומבנה משרדי בפסגת תמר המקראית. מנקודה גבוהה זו יכולים היו לראות לכל הכיוונים ולנצל את נווה המדבר להפוגה עבור החיילים הבריטים הצועדים לאילת וממנה. מקובל לחשוב לורנס איש ערב היה מוביל דרך במיפוי האזור שנים קודם לכן כאשר היה זה מוצב-חוץ ערבי שכוח אל.

התקופה שלאחר קום המדינה

אירועי סוף שנות ה-40 של המאה ה-20 היו מהירים, מכריעים והיסטוריים. בריטניה נסוגה מפלסטינה כאשר מדינות ערב הכריזו מלחמה על היהודים, שסופה היה ניצחון לעם ולמדינת ישראל.

תמר הפכה לחיל המצב הראשון בגבול הדרומי עם ירדן, בו שימשו חיילים ישראלים על מנת להגן על המתיישבים במדבר. המשמר הלאומי שנוסד זה מקרוב נבנה דיור לעצמו ולאחרים שהיו מוכנים להגן על גבולות אומתם החדשה. מאוחר יותר, יוצבו מחדש לבסיס גדול יותר בדרום תוך שעודרו את שמחה פרלמוטר ומשפחתו להתגורר במבנים הנטושים. במהלך המלחמה, נוכח המיקום האסטרטגי, נבנו בחופזה מטבח ומקלט, והמקום קיבל שם חדש, קיבוץ עיר אבות.

שמחה היה אדם דתי מאוד ובעל חזון יוצא דופן. הוא הקים עד מהרה קהילה חקלאית המוקדשת לגילוייה של תמר המקראית כפי שהייתה בזמנים עברו. באמצעות מאמציו ועזרתו במועד הנכון של איש חזון נוסף, ד"ר דרויין קוקסון, לצד אין ספור מתנרבים, קורם כעת החלום עור וגידים. כלשון התנ"ך, וכפי שמוכיחה הארכיאולוגיה באופן עקבי "יִשְׁשׂוּם מְדָבָר, וְצִיָּה; וְתָגַל עֲרֻבָה וְתַפְרָח, כְּחֻבְצֵלָת" (ישעיהו ל"ה, פסוק א').

תודה לכם על ביקורכם במקום מיוחד זה
ספרו עלינו למשפחתכם ולחברים.
אנא שובו לבקר!